

Könyvhónap

Még a háború előtt jóval — a huszas évek derekán — különös ankétláz járta be a világot. Feltették a kérdést: ha az emberiségre valami kataklizma zúdulna s önt betessékelnék valami Noé-bárákába, milyen könyveket vinne magával? Olyan könyveket, amelyek leginkább jellemzik a mai műveltséget, amelyek a legkülönbek, legművészebbek és ön szerint a legismertebbek is.

Különös intellektuális játék volt ez. A körkérdést feltevő újság rendszerint tíz vagy száz könyvre korlátozta a bárkára (vagy időgépre) átmentendő könyvek számát; volt kérdező, aki nem így fogalmazta meg az ankétot, melyik művet, hanem úgy, hogy melyik író műveit; (akadt kiadó, aki könyvalakban is helyet adott ennek a »száz könyv« listájának a megfelelő válasszal és indoklással együtt, talán azért, nehogy készületlenül találja a nyájas olvasót az ilyen kérdés... s ez a könyv mint valamiféle memóriamankó került a könyvespolcra, hogy kit is érdemes szeretni és megmenteni a világirodalomból.) Mondom, az ankétláz során a kérdést feltették világhírű embereknek éppen úgy, mint az utca egyszerű járókelőjének... aztán a beérkezett válaszok alapján pontozták is az írókat és a műveket. A korszellemnek megfelelően természetesen a biblia vezetett akkor, az angolszász világban legalább is. Voltak, akik derűs fordulattal egy jó szakácskönyvre szavaztak, mások a villamosság egyszerű kézikönyvére, azzal az indoklással, hogy a legtöbb ember használja ugyan a villamosságot, de alapfogalmaival nincs tisztában... s hogy akar aztán világitani a bárka kikötési helyén, az új Araráton? Bernard Shaw áthúzta a kilenc pontot és csak egyre válaszolt: egy komplett angol lexikont kívánt magával vinni. Hadd lássuk — úgymond — az új kőbarlangban legalább a címszavait mindannak... amit nem tudunk.

Jöttek aztán olyan évek, amikor képzett tudósok és »nagy koponyák« azoknak a könyveknek listáját készítették el, amelyeket — Noé bárkájára való átmentés helyett — könyvmáglyára kívántak vetni. Lehet, hogy ebben az időben a Völkischer Beobachter

tett és Moszkvában, a kreml-i palotában is volt, majd a Vadkovszki hercegekkel bejárta a Kaukázust — vajon hányszor tik-takolt, amíg két évszázad elmúlt? Odaült az ablak mellé, nézte a ritkuló parkot, egy óra hosszat ült mozdulatlanul az ablak márványlapjára támaszkodva, gondolkodott, emlékezett. Elmélkedését Koluturov szakította meg — két legénnyel jött, átmentek a dolgozószobába, szótlánul nekifeszültek az íróasztalnak, hogy felemeljék, valami döngött.

Felkelt, sietve fölvette bő, sűrű felöltőjét, föltette nemezkalapját, kiment a teraszon át, susogó faleveleken taposva végigment a gazdaságon, elhaladt a lóistálló, a pálinkafőző előtt, leereszkedett a völgybe, a másik végén újra felkapaszkodott, elfáradt és megállapította, hogy nem kell sietnie — huszonnégy verszet kell mennie, életében először gyalogszerrel. Lényegében milyen egyszerű minden — és milyen szörnyű a maga egyszerűségében.

A nap már elbújt a föld mögött, nyugat felé vörösen égett. Az utolsó varjúlakodalom is elszállt fölötté és őszi csend terült el a steppén. Egyenletesen, frissen lépkedett a steppe puszta útján. Életében először ment így, ilyen lassan, minden nélkül, anélkül, hogy tudná, hová és miért. Valahol, nagyon messze, kutyák ugattak. Sötét lett, kemény fagyos, hallgatag őszi éjszaka.

Nyolc verszetet megtett frissen, észrevétlenül, akkor megállt egy pillanatra — hogy megkösse cipőfűzőjét — és hirtelen mérhetetlen fáradtságot érzett, úgy érezte, hogy lábai leszakadnak, — aznap már negyven verszetet bolyongott. Mahnitka falu feküdt előtte; ifjú korában, mint egyetemi hallgató, többször idehajtattott a faluba, egy katonára feleségéhez és titokban náha, vele hált, — most nem megy el hozzá, nem menne el semmiért a világon. Az óriási szalmakazlakkal körülvett falu a földhöz lapult, gabona és trágyabűzt árasztott. Kutyaugatás fogadta, a kutyák, egész falkára való, mint sötét foltok gurultak elő egészen a lábáig.

Bekopogott az első kalyiba ablakán — benn fáklya égett, pislákolt. Nem szóltak ki rögtön.

- Ki az?
- Engedjétek meg, jó emberek, hogy megháljak.
- Ki vagy?
- Vándor.
- Várj, rögtön.

Rózsaszín gatyában, mezítláb, fáklyával a kezében kijött a paraszt, rávilágított, végignézte.

- Fenséges herceg!? Befellegzett? No, gyere.

Jókora nyaláb szalmát terített a földre, tücsök ciripelt, korom és trágya bűzlött.

- Feküdj le herceg és aludj isten hírével.

A paraszt megrakta a tüzet, felsóhajtott, az asszony odasúgott neki valamit, a paraszt felmordult, majd hangosan így szólt:

— Herceg! Aludj, de reggel, virradat előtt tűnj el, hogy ne lássanak. Magad is tudod, hogy viharos idöket élünk... Mégis csak úr vagy. Az uraskodásnak véget kell vetni. Az asszony majd felkölt... Te csak aludj.

Tücsök ciripelt, a sarokban malacok rőfögtek. Ruhástól lefeküdt, kabátját a feje alá gyúrte, a nyakához kapott és menten megfogott egy csótányt. A süket steppén, búza- és szalmakazlak között, tetves, bolhás, poloskás, csótányos, kormos, füstös, bűzös kalyibák között, amelyekben együtt él ember, borjú és disznó, pusztá szalmán feküdt a herceg, forgolódott a bolhák miatt és arra gondolt, hogy néhány évszázad múlva az emberek olyan szeretettel, bánattal és gyöngédséggel írnak ezekről a napokról, mint az emberi szellem legnagyoszerűbb, leggyönyörűbb megnyilvánulásának napjairól. Egy malac közeledett feléje, megszaglászta majd továbbment. Egy alacsonyan ragyogó csillag bekandikált az ablakon — végtelen ez a világ. A faluban kukorékolni kezdtek a kakasok.

Észre sem vette, hogyan aludt el. Reggel az asszony felkötötte és kivezette a hátsó ajtón. Kék, hideg hajnal volt, a fűre szürkés-kék dér telepedett. Felgyúrte felöltöje gallérját, botjával hadonászva sietösen útnak indult. Az ég szerfölött mély és kék volt. A vasútállomáson csempészekkel együtt befurakodott egy tehervagonba a liszteszákok közé és fehér lisztporosan a falhoz lapulva elindult — Moszkva felé.

II.

Ivan Koloturov elnök húsz évig kapirgálta kis földjét, mindig virradat előtt kelt és dolgozott — kapált, boronált, csépelte, ácsolt, barkácsolt — nagy, kemény bütykös kezével mindig csak dolgozott. Reggelente felszerelte magát krumplival és kenyérrel és elment a kalibából, hogy valamit csináljon — fával, kövel, vassal, földdel, jószággal. Dolgos, becsületes, értelmes paraszt volt, Még 905-ben megtudta a (a vasútról jövet felvett kocsijára egy kaputos mesterembert), hogy isten előtt mindenki egyenlő, hogy a föld az övék, a parasztoké, a földesurak ellopták tőlük, és hogy elkövetkezik az idő, amikor munkához kell látni. Ivan Koloturov nem nagyon értette, hogy mit kell tenni, de amikor bekövetkezett a forradalom és a steppéig is eljutott, elsőnek állt talpra, hogy munkához lásson. És szomorú volt, bánatos. Mindent becsületesen akart végezni, — de csak két kezével tudott dolgozni, — kapálni, szántani, barkácsolni, — csak izmaival tudott dolgozni. Beválasztották a falu tanácsába — megszokta, hogy virradat előtt kel és rögtön munkához lát, most kénytelen volt tíz óráig tétlenkedni, tizkor elment a tanácsba és a legnagyobb igyekezettel papirosokat írt alá — de ez nem volt munka, a papirosokat akarata nélkül

küldözgették, nem értette meg, csak aláírta őket. Dolgozni akart. Tavasszal hazament — szántani. Ősszel a szegénybizottság elnökévé választották, odaköltözött a herceg birtokára, fölvette bátyja katonaköpenyét és revolvert kötött az oldalára.

Esténként, amikor hazatért, az asszony komoran fogadta, dühösen tett-vett, főzte a kását. A gyermekek a kemencepadkán ültek, a sarokban malacok rőfögtek. A fáklya füstölgött.

— Lám, az úri falatok után már enni sem akarsz velünk! Ūr lettél.

Szóltanul űlt a padkán az ikonok alatt.

— Nézd meg, kivel szűröd össze a levet? Csupa ellenség verődött össze, egytől-egyig ellenségek.

— Hallgass, te ostoba. Nem értesz hozzá, hát hallgass.

— Szégyelsz engem, bujkálsz előlem.

— Gyere, éljünk együtt.

— Nem akarok.

— Ostoba.

— Már megtanultál ugatni... Zabálj kását! Vagy az úri disznóhús már elszoktatott tőle?

Igaza van, már jóllakott és eltalálta — disznóhússal. Zihálva kapkodott levegő után.

— Mégis csak ostoba vagy.

Azért jött, hogy elbeszélgeszen a gazdaságról, hogy szót válthasson valakivel. Elment minden nélkül. Az asszony éppen a legfájdalmasabb pontján érte — minden tekintélyesebb paraszt félrehúzódott, a bizottságban csak azok jöttek össze, akiknek nem volt vesztenivalójuk. Végigment a falun, a parkon, a lóistállóban világosságott látott, betért, hogy lássa, kik vannak ott — legények gyűltek össze és játszottak, dohányoztak, egy ideig állt, majd komoran megszólalt:

— Nem jól kezdtétek gyerekek. Még majd felgyújtjátok.

— Hát aztán. Mit óvod más vagyónát.

— Nem másé, a miénk.

Megfordult, elment. Háta mögül utána kiáltottak:

— Iván bácsi! Nálad van-e a pálinkafőző pince kulcsa? Ott van még szesz, — ha nem adod a kulcsot, betörjük az ajtót!

A házban csend volt és sötétség, a herceg még a vendégszobában lakott. Szörnyű és különös volt a sok nagy szoba. Betért az irodába, az egykori ebédlőbe és lámpát gyújtott. Mindig csak a tisztasággal törődött — a padlón csizmákról levált sárdarabok heverték, sehogyan sem tudta megérteni, hogy az úri csizma mért

nem hagy nyomot. Letérdelt, összeszedegette a padlóról a sárdarabokat és kidobta az ablakon, seprőt hozott és felsöpört. A konyhába ment, ruhástól végigfeküdt egy padon, sokáig nem tudott elaludni.

Reggel felkelt, a többiek még aludtak, és elindult a birtokon. A lóistállóban még mindig játszottak a legények.

— Miért nem alszol?

— Már kialudtam magam.

Felköltötte a marhapásztorokat. Szemjon marhapásztor kijött az istátállóból, megállt, vakarózott, éktelenül káromkodott, zúgolódott, hogy felköltötték és rámondott:

— Ne törődj más dolgával. Magam is jól tudom, mikor kell felkelni.

Kék, derült fagyos hajnal volt. A vendégszobából világosság látszott, látta, hogy a herceg végigment a teraszon és elindult a steppe felé.

Tíz órakor beült az irodába és a legkínosabb — véleménye szerint egyúttal a leghaszontalanabb — munkához látott; — listát állított össze, hogy melyik parasztnak mennyi a búzája, rozsja, — haszontalan munka, mert a faluban mindenki betéve tudta, hogy kinek miből mennyije van — és kínos azért, mert nagyon sokat kellett írni. A városból telefonáltak és megparancsolták, hogy a herceg költözködjék ki. Egy egész óra hosszat kocogott a gépen — parancsot írt a hercegnek.

Este elment a herceg. Taszigálni kezdték a bútort, az íróasztalról letépték a furnirt. Az órát át akarták vinni az irodába, de valaki észrevette, hogy csak egy mutatója van — senki sem tudta, hogy Kuvaldin régi óráinak csak egy mutató kellett, amely öt percenként mozdult, bizonyára azért, mert a régi időkben még nem takarékoskodtak a percekkel — valaki azt mondta, hogy vegyék ki az órát tokjából és Ivan Koloturov megparancsolta:

— Vedd ki az órát a tokból. Mondd meg az asztalosnak, csináljon bele polcokat, jó lesz irodaszekrénynek. De a lábatokkal, a lábatokkal ne döngjete.

Este előfutott az asszony. Esemény volt a faluban: a múlt éjszaka megerősakoltak egy lányt — nem tudják helybeli vagy moszkvai volt-e, azok közül, akik lisztért jöttek. Az asszony a bizottságbeliekre támadt. Az ablak alá állt és hangos szóval pocskondiázta őket. Ivan Koloturov nyakonragadta, elkergette, az asszony sírva elment.

Már egészen besötétedett, a házban csend uralkodott, kint a marhapásztorok ordítva daloltak. Átment a dolgozószobába, a dívánra ült, próbálgatta, milyen puha, rábukkant az otffelejttett vilamos zseblámpára, játszadozott vele, megvilágította a falakat, a vendégszoba padlóján megpillantotta az órát — mitevő legyen vele? — elvitte és az árnyékszékbe dobta. A ház másik végén be-

rontottak a legények, valaki belecsapott a zongorába. Ivan Koluturov el akarta kergetni őket, hogy ne csináljanak rendetlenséget. Nem volt rá mersze. Hirtelen nagyon megsajnálta önmagát és feleségét, hazakíváncozott a kemence mellé.

Megkongatták a harangot — vacsorára. Lopva a pincébe osont szeszért, megtöltött egy kancsót, felhajtotta, sikerült bezárnia a pinceajtót, de nem jutott hazáig, elterült a parkban, sokáig feküdt, hiába igyekezett talpra állni, egyre csak beszélni akart, megmagyarázni valamit — de elaludt. Fekete, kemény őszi éjszaka terült a sivár, hideg, vad steppére.

Szaratov, 1918 október.

